

bitig Edebiyat Fakültesi Dergisi

bitig Journal of Faculty of Letters

(Mevlevilik Geleneği ve Vefatının 475. Yılında Muğlalı
İbrahim Şâhidî (1470-1550) Özel Sayısı, Nisan 2025)

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ve Sonrasında Anadolu’da Mevleviliğin Oluşum Süreci

Hasan YAŞAROĞLU

Doç. Dr.

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

hasanyasaroglu@mu.edu.tr

 ORCID 0000-0002-7713-0941

Biyografi/Biography

Geliş Tarihi/Received: 05.02.2025

Kabul Tarihi/Accepted: 22.02.2025

Atıf/Citation

Yaşaroğlu, Hasan (2025), Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ve Sonrasında Anadolu’da Mevleviliğin Oluşum Süreci, *bitig Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Mevlevilik Geleneği ve Vefatının 475. Yılında Muğlalı İbrahim Şâhidî (1470-1550) Özel Sayısı, Nisan 2025, 394-408.

Bu makale iThenticate, turnitin, intihal.net programlarından biriyle taranmıştır.
This article was checked by iThenticate, turnitin or intihal.net.

Öz

Mevlâna Celaleddin-i Rûmî (öl. 1273) bu günkü anlamda bir tarikat kurmamıştır. O bir şeyh değildir. Etrafında toplanan insanlara rehberlik etmiş, onları has dostlarına, halifelerine yönlendirmiştir. Mevlâna, aşk ve melamet yolunun kutbudur. Bir sevgi bağı kurmuş, hayatının merkezine ilahi aşkı yerleştirerek yol yürümüş ve her zaman birliği hedeflemiştir. Mevlâna’nın ardından başta has dostu Hüsametdin Çelebi ve oğlu Sultan Veled olmak üzere torunları onun yolunun alt yapısını oluşturmuşlardır. Mevlâna düşüncesi bu şekilde bütün Anadolu’ya yayılmıştır. Hüsametdin Çelebi ve Sultan Veled aynı zamanda *Mesnevi* üzerine ilk ciddi çalışmaları yapmışlar ve bir “Mesnevi Okumaları” başlatmışlardır. Mevlâna yolu, aşk, cezbe, mûsikî ve sema yoludur. Mevlana’dan sonra onun yoluna baş koyanlar, bu yolun sâliklerine hep Mevleviliğin adap ve erkanını telkin edip onlara yol göstermeye çalışmışlardır. Mevlâna yolunun ve Mevlâna tasavvuf anlayışının birtakım farklılıkları ve orijinal yönleri vardır. En bariz vasıflarından biri, bir büyüğe bağlanmaktır. Bu yola giren sâlikin kendisine yol rehberi edinmesi ve onun gösterdiği istikamette yürümesi esastır. Mevlâna yol ve yönteminde, mesafe kat etmenin ve kemâlâta ermenin, olgunlaşmanın yolu budur. Aşk yolunun yolcuları için bir mürşid-i kamile bağlanmadan yürümenin imkânı yoktur. Yolun en önemli özelliklerinden bir diğeri de bittabi sâlikin Mesneviye yönelmesi, Mesnevi okumalarına katılması, Mesnevinin ışığında terbiye görmesi ve aydınlanmasıdır. Mevlâna semayla bir anlamda tasavvufa damgasını vurmuştur. Birçok açıdan tasavvuf disiplinine yeni açılımlar getirmiştir. Mana aleminin sultanı aynı zamanda hoşgörü kültürünün de en büyük temsilcisidir. İnsanlık hoşgörü, müsamahayı, toleransı ondan öğrenmiştir. Mevlâna Celaleddin-i Rumi hudutsuz bir hoşgörüye sahiptir. İnsanı esas alan, insana değer veren anlayışın en büyük temsilcisidir. Onun şiiri, gazeli, sözü, sanatı dahi insanidir. Şiirini insanı yüceltmek için yazmış, bilcümle sanatını, topluma hizmet için ifa ve icra etmiştir.

Anahtar sözcükler: Mevlâna, Mesnevi, Hüsametdin Çelebi, Sultan Veled, Şahidî.

The Formation Process of Mevlâna Celaleddin-i Rumi and Afterwards in Anatolia

Abstract

Mevlâna Jalaluddin-i Rûmî (d. 1273) did not found an order in the modern sense. He was not a sheikh. Instead, he guided the people gathered around him and directed them to his friends and caliphs. Mevlâna is the pole of the path of love and self-effacement. He established a bond of love, walked the path by placing divine love at the center of his life and always aimed for unity. After Mevlâna, his descendants, especially his caliph Hüsametdin Çelebi and his son Sultan Veled, formed

the infrastructure of his path. Mevlana's thought spread throughout Anatolia in this way. Hüsametdin Çelebi and Sultan Veled also carried out the first serious studies on the Masnavi and started “Masnavi Readings” tradition. The path of Mevlânâ is one of love, ecstasy, music and sema. Those who dedicated themselves to Mevlânâ tried to guide the followers of this path by inculcating and guiding them in the course of Mawlawism, its manners and etiquette. The path of Mawlawana and his understanding of Sufism have unique and distinctive aspects. One of its most obvious characteristics is the necessity of a spiritual connection to a guide. It is essential for a Sufi who enters this path to adopt a guide and walk in the direction they show. In Mevlana's path and method, this is the way to progress, attain spiritual maturity and reach perfection. For the travelers of the path of love, it is impossible to advance without being connected to a murshid. Another fundamental feature of this path is its deep-rooted connection to the *Masnavi*—participating in *Masnavi* readings, receiving education, and seeking enlightenment through its wisdom. Mevlânâ left a profound mark on Sufism, particularly through sema (whirling dance). In many ways, he brought new expansions to the discipline of Sufism. He is the sultan of the world of meaning and he is also the greatest representative of the culture of tolerance. Humanity has learned tolerance, permissiveness and tolerance from him. Mevlânâ Jalaluddin Rumi has an unlimited tolerance. He is the greatest representative of a philosophy that centers on human beings and values their dignity. Even his poetry, *ghazals*, words, and art reflect this deep humanism. He wrote his poems to celebrate humanity and practiced his art in service of both individuals and society.

Keywords: Mevlânâ, Masnavi, Husametdin Çelebi, Sultan Veled, Şahidî.

Giriş

Mevlevilik, Mavlana sonrasında, Anadolu’da vücut bulmuş meşhur ve yaygın bir tarikattır. Bununla birlikte tarikatın kurulmasına, yayılmasına, müntesiplerinin oluşmasına, bu sahada şiir ağırlıklı önemli eserler verilmesine sebep olan hiç şüphesiz 13. yüzyılda bu topraklarda yaşamış olan Mevlânâ Celaleddin-i Rumi’dir. Mevlânâ bir tarikat kurmamış olsa da Mevlevilik ona nispet edilmiştir. Mevlânâ, orijinalitesi, felsefesi, ufku ve derinliği olan bir düşünür ve bir mutasavvıftır. Bütün bu oluşumlara vücut veren onun ufku ve derinliğidir. Onun davası aşktır, sevgidir ve insani görüştür. Görüş ve düşünceleri ufuk açıcıdır. Mevlânâ, yerli yabancı, herkese ilham kaynağı olmuştur. Görüşlerinden istifade edenler sadece bağluları değil, bütün halktır. İnsanlık hep ondan istifade etmiştir. Şöhreti ve tesiri ülke sınırlarını aşmış ve sesi çok uzak mesafelerden duyulmuştur. Mevlânâ aslında bir ilim adamıdır. Müderristir. Aşk, cezbe ve irfan yoluna geçişi ilim tahsilinden sonradır. İlim tahsili babasından ders okumakla başlamış ve muhtelif medreselerde devam etmiştir.

Onun bir de otodidakt yönü vardır. Kendi kendini yetiştirmiştir. Gençliğinden itibaren babasının “Maarif” adlı kitabını defalarca okumuş, Senâî ve Attar’ın eserleriyle uzun zaman meşgul olmuş ve tanınmış Arap şairi Mütenebbî’nin divanını defalarca elden geçirmiştir. Gönül yoluna geçişte bu eserlerin bir zemin oluşturdıkları anlaşılmaktadır. Nihayet babasının baş müridi Seyyit Burhaneddin Muhakkık’ın gönül yolunu telkin etmesiyle Mevlana’nın hayatında yeni bir dönem başlamıştır. Deruni hayata intikali bu şekilde gerçekleştiikten sonra hızla ilerlemiş ve en yüksek noktaya ulaşmıştır. Bu anlamda o tasavvuf disiplinde zirvedir. Aşk, cezbe, vecid ve istiğrak gibi halleri bütün derinliği ile yaşamış ve yaşatmıştır. Tasavvuf anlayışının temelini de aşk, sevgi, sema, vecid, cezbe ve istiğrak gibi mistik haller oluşturmuştur.

İlim yolundan gönül vadisine geçen ve burada zirveleşen Mevlâna’nın hiç şüphesiz en çok dikkat çeken tarafı zirvede iken vücuda getirmiş olduğu eseridir. Bu eser anlî şanlı Mesnevidir. Onun da şöhreti tıpkı müellifi gibi memleket sınırlarını aşmıştır. Büyük sanatkârın ustalık eseridir. Türüne alem olmuştur. Türüne alem olmak hiç şüphesiz bir eser için büyük mazhariyettir. Bu yücelik ve bu fevkaladelik şu dünya âleminde çok az esere nasip olmuştur. Bu anlamda Mesnevi eşsizdir. Hiç şüphesiz o bir sanat eseri müellifi de büyük sanatkardır.

Mesnevi kâinat gibidir; bir tertibi, sistemi yoktur. Yeknesak değildir. Konuları; hayat, inanç, ibadet, din, dünya, kültür ve medeniyettir. Mana aleminin Sultanı bu eşsiz eseriyle hem dünyayı hem de ahreti resmetmiştir. Mesnevi birlik dükkanıdır.¹ 26 bin beyitlik devasa cüssesiyle gerçekten görkemlidir. Bu görkemiyle tabi olarak çok büyük övgülere mazhar olmuş, hakkında methiyeler dizilmiştir. Hatta bu vadede bir miktar aşırıya da kaçılmıştır.²

Mevlevilik bir sema yolu, sema tarikatıdır. Mevlâna daima insan sevgisini, insana hizmeti esas almıştır. Hep sevgiye vurgu yapmıştır. Onun hemen hemen tüm hitabı insana, insanlığadır. Bir insanlık medeniyeti tesis etmeyi hedeflemiştir. Bütün hayatı boyunca hür ve müstakil yaşamış, kimseye minnet etmemiştir. Gördüğü iş karşılığında herhangi bir ücret almamıştır. Medresede ders okutmuş, mescitte vaz u nasihat etmiş, karşılık beklememiştir. Fetva vermiş ve geçimini bununla temin etmiştir. Kıt kanaat geçinmiştir. Ama yine de kimseye minnet etmemiştir. “Kendi ayran tasım önümdeyse kimsenin balına minnet etmem” demiştir.

¹ (مثنوی ما ، دکان وحدت است) Mesnev-i ma dükkan-ı vahdetest / “Bizim Mesnevimiz birlik dükkanıdır.”

² (مثنوی معنوی مولوی / هست قرآن در زبان پهلوی) “Mesnevi-i manevi-i Mevlevi / Hest Kur’an der zebani Pehlevi” “Mevlana’nın Mesnev-i manevisi Pehlevi dilinde sanki Kuran’dır.” Manzumesi de o övgülerden biridir. Mevlâna için 50 beyitlik bir mersiye yazan Molla Cami (Molla Cami, Osmanlıda da bilinen ve tanınan, medreselerde eserleri okutulan bir alimdir) aşırı algılanabilecek ve fakat aynı zamanda çok anlamlı bir methiyede bulunmuştur: (من چه گویم وصف آن آلی) “Men çe guyem vasfı an âli cenap / Peygamber değildir fakat kitabı vardır.” “Ben O âli cenabın vasfı hakkında ne söyleyeyim / Peygamber değildir fakat kitabı vardır.”

Bu anlamda o bir örnek ve rol modeldir. Dünya hayatına veda etmeye hazırlanırken borçludur. Öbür aleme borçlu intikal etmesine ramak kalmışken alacaklısı gelmiş ve alacağından vaz geçtiğini beyan etmiştir.

Evinde çoğu zaman yiyecek bulunmamıştır. Şöhreti, tanınırlığı ve de saygınlığı dolayısıyla mali yardım akışında bir sıkıntı yoktur. Ancak o gelen mali destekleri hep etrafındakilere üleştirmiştir. Durum bu merkezde olduğu halde, yerine göre idareci beylerin ihsanlarını reddetmiştir. Dönemin emirinin randevu talebini hiç tereddüt etmeden geri çevirmiştir. Yanına gelen devlet adamlarına gerçeği olduğu gibi dile getirmekten asla sarfı nazar etmemiştir. Onların hoşuna gitmese de yanlışlarını yüzlerine vurmaktan çekinmemiştir. Mevlana'nın saygınlığı Moğol emirinin de Selçuk beyinin de gücünün ve otoritesinin fevkindedir. Ancak o hiçbir zaman bu derin saygınlığı, otoriteyi servete tahvil etmeyi düşünmemiştir. Etrafındakilere, vakıf malı yememelerini tavsiye etmiş, herkese kendi elinin emeği ile geçinmesini, telkin etmiştir. Devlete değil halka dayanmış, halkı kucaklamıştır. Sadece Müslümanı değil, her din ve mezhep mensubunu muhatap almış, herkese hitap etmiş, herkesi bir saymıştır. Onun cenazesine katılan Yahudi ve Hristiyanlar feryat edip ağlamışlardır.

Mana aleminin Sultanının düşünce, felsefe ve yaşam tarzı hakikaten bambaşkadır. Eşi menendi yoktur. Düşünceleri orijinal, sözleri muazzamdır. Oturup herhangi bir eser kaleme almış değildir. Vaazları, sohbetleri, dersleri, gazelleri ve nihayet sözleri hep başkaları tarafından kaydedilmiştir. O kayıtlardan büyük bir “divan” Mesnevi ve diğer eserleri vücuda getirilmiştir. Ölümünden sonra bu kayıtlar üzerinde en ciddi ve sistemli çalışmayı yapan, sözlerinin gelecek nesillere aktarılmasında en büyük pay sahibi olan büyük oğlu Sultan Veled ve hususi dost ve arkadaşı, musahibi ve halifesi Hüsametdin Çelebi'dir. Mevlana'dan sonra Konya'da bir merkezin oluşturulması ve insanların o merkez etrafında toplanmalarının sağlanması tamamen bu iki mana erinin eseridir. Mevlâna mirası üzerinde ilk çalışmalar söz konusu bu mana erleri eliyle gerçekleştirilmiştir. Tarikatın teşkilatlandırılması, Türbenin yapılması hep onların eseridir. İki arif baş başa vererek Mevlâna mirasını tatbikat sahasına aktarmışlar ve teşkilatı kurmuşlardır.

İki arifin başlatmış oldukları faaliyetlerin hiç şüphesiz en önemlisi Mesnevinin gözden geçirilmesidir. Mesneviyi kaleme alan bir kimse olarak Hüsametdin Çelebi işinin ehlidir.³ Sultan Veled'de ona tam destek vermiştir. Mesneviyi baştan sona okumuşlar, düzenlemişler ve hataları tashih etmişlerdir. Mevlâna türbesini de inşa ettikten sonra Konya'da artık bir merkez kurulmuş ve

³ Çelebi Hüsâmeddin hazretleri buyururlar ki: “Ben Mesneviyi yazarken Cenâb-ı Mevlânâ hiçbir kitaba mürâcaat etmez idi; bir yerde oturmaz idi ve eline kalem almaz idi. Medresede, Ilgın Kaplıcalarında, Konya Hamamı'nda, Meram'da ve diğer yerlerde nerede hatırlanma geldiyse, orada söyler ve ben derhal zabt ederdim... Bir cildin hitâmında cehren kendilerine okur idim. Ba'zan tashihât yaparlar ve ba'zan yapmazlar idi.” (Konuk, 2004, s. 32).

insanlar o merkez etrafında toplanmışlardır.⁴ Mesnevi üzerinde yapılan çalışmalar sadece bu düzeltmelerden ibaret değildir. Bu çalışmalarla birlikte bir de muhteşem bir gelenek başlatılmıştır. O da mesnevi okumalarıdır. Hüsametdin Çelebi her cuma, insanlara, o manevi mekânda Mesnevi okumuştur. Mesnevi okumaları giderek bir sisteme oturmuş, daha sonraki yıllarda bu maksatla “Daru’l-Mesnevi”ler açılmıştır. Sonraki zamanlarda Mesnevi okumaları daha da yaygınlaşmış, zamanla bir nevi resmiyet kazanarak medreselerde ve camilerde de okunmuştur.⁵

Konya’da gelenek halini alan Mesnevi okumalarının yanında bir de sema meclisleri kurulmaya başlanmıştır. Ancak bir kısım ulema ney üflenmesine ve sema kurulmasına karşıdır. Öteden beri zaten böyle bir niyet taşıyan Konya uleması zamanın akışı içerisinde bu niyetlerini kuvveden file aktararak itiraz seslerini yükseltmişler ve semaın yasaklanması girişiminde bulunmuşlardır. Meseleyi şikâyet makamında Kadı Efendiye arz etmişlerdir. Neyse ki Kadı Efendi temkinli davranmıştır. Bir de meseleyi işin sahibine, muhatabına soralım, demiş ve Çelebi Hüsameddin’i davet etmiştir. Çelebi Hüsametdin yasakçı bilginleri iknada hiç zorlanmamıştır. Mesneviden beyitlerle süslediği cevabını ortaya koyunca, yasakçılar hareketsiz kalmışlar, az sonra da mekânı terk etmişlerdir. Çelebi’nin, “Asa-i Musa bir tahta parçası mı yoksa bir ejderha mıdır?” sorusu karşısında yasakçı Konya bilginleri söyleyecek söz bulamamışlardır.

Mevlâna yolu bir melamet yoludur ve bu yolda halkın kınamasına aldırmamak esastır. Yolun yolcuları melamet icabı halktan çekinmeden, korkmadan yapılması gerekeni yapmışlardır. Melametın en ziyade husumet ettiği sıfat riyadır. Yolun yolcuları mümkün mertebe riyadan, ucuptan uzak durmuşlar ve alabildiğine hasbi ve samimi davranmışlardır. Halk üzerinde etkili olmalarının sebebi budur. Bir Çelebi, bin bilginin hakkından gelebilmiştir (Gölpınarlı, 1992, s. 25).

Sonuçta bütün bu oluşumlara vücut veren, yüzyıllar boyu insanlara ışık saçan o eşsiz eser Mesneviyi vücuda getiren Mevlâna’da bu fani dünyadan göçüp gitmiştir. Hiç şüphesiz o, kubbede hoş seda

⁴ Mevleviliğin merkezi Konya’dır. Astâne-i Âliye adı verilen dergâh buradadır. Mevlevi tekkeleri astâne ve zaviye diye ikiye ayrılmıştır. Merkezlerde astâne, köy ve kasabalarda zaviyeler vardır. Karahisar ve Kütahya gibi şehirlerde bulunan Mevlevi dergahları astâne, Muğla ve Marmaris gibi kısmen daha küçük merkezlerde kurulan tekkeler ise zaviyedir. Başlangıçta köylerde bile teşkilatlanan Mevlevilik, Gölpınarlı’nın tespitine göre zamanla yüksek zümreye mal olup kendi içine gömülmüştür. Böyle olunca da köylerdeki zaviyeler giderek ortadan kalkmıştır.

Bir manzume olan Mesnevi hem ezberden hem de kitaptan okunarak şerh edilmekteydi. Genellikle beyti okuyan başkası açıklayan ise pir makamına oturan kişi yahut onun halifesiydi. Beyitler okunup şerh edildikten sonra şu şekilde sonlandırılıyordu:

(اینچنین فرمود مولانای ما / کاشف اسرارهای کبری)
(این نه نجمست و نه رملست و نه خواب / وحی حق و الله اعلم بالصواب)

İnçunin fermûd Mevlâna-yı ma / Kâşif-i esrarhâ-yı Kibriya
İn ne necmest ve ne remlest ve ne huvâb / Vahy-i Hak Vallahu a’lem bissavâb.

Cenab-ı Kibriya’nın esrarının kâşifi / Mevlanamız böyle buyurdu:
Bu ne yıldız bilgisidir ne remil ne de rüya / Vahy-i Hak, Allah bilir doğrusunu ya,

bırakanların en görkemlisidir. Onun bırakmış olduğu hoş seda el'an yankılanmaya devam etmektedir. Ufku, derinliği, insan sevgisi ve hoşgörüsü büyük hüsnü kabule mazhar olmuş, ihlası, samimiyeti ve anlam yüklü sözleri halk üzerinde muhteşem bir tesir icra etmiştir. İnsanı sevmiş, insanlar da ona hüsnü kabul göstermişler ve yoluna uymuşlardır. Ona karşı halkın sevgisinin, hüsnü kabulünün en büyük delili eşi görülmedik cenaze merasimidir. Bütün insanlığı kucaklayan felsefesi burada da kendisini göstermiştir. Cenaze merasimine sadece Müslümanlar değil başka din mensupları da katılmışlardır. Cenazesine katılan hahamlar, rahipler, çeşitli din ve mezhep mensupları merasim sırasında samimi niyetlerini dile getirmişler, Mevlana'yı baş tacı etmişlerdir.

Mana âleminin Sultanının cenaze merasimine herkes katılmıştır. Merasim her bakımdan görkemli ve de duygulu olmuştur. Mahşeri kalabalık içerisinde, Konya uleması, sûfiler, ahiler, fütüvvet ehli, hükümet ricali, Hristiyan papazları ve Yahudi hahamları gibi toplumun tüm kademeleri oradadır. Ana cadde tamamen dolmuş, insanlar ara sokaklardan sel gibi akmışlardır. Tabuta bir kerecik olsun dokunabilmek için kalabalığın birbirini ezdiğini aktarmışlardır olaya şahit olanlar. Mahşeri kalabalığı biraz olsun hafifletmek amacıyla dönemin Selçuklu emiri, Hristiyan papazları ve Yahudi hahamlarını, "bu sizin cenazeniz değildir" diyerek alandan uzaklaştırmak istemiş fakat çok sert bir tepkile karşılaşmıştır. Yahudi ve Hristiyanlar feryat edip; "O bizim mesihimizdi. O bizim isamızdı. Musa'nın ve İsa'nın sırrını biz ondan öğrendik." diye tepki vermişler ve asla tören alanını terk etmeye yanaşmadılar.

Hınca hınç kalabalık çalgılar; neyler, kudümler eşliğinde ilerlemeye çalışırken, kalabalık içerisinde naralar atanlar, hıçkırıklara boğulup bayılanlar, sema ederek yürüyenler vardır. Tabut 7 öküz tarafından çekilmiştir. Bu öküzler o günün adetince kabristana varınca kurban edilip fakir fukaraya dağıtılacaktır. Evden sabah erkenden çıkan tabut nihayet akşam vaktinde ancak kabristana ulaşabilmiştir. Zamanın önde gelen ilim ve tasavvuf ehlinde Sadarettin Konevi, namaz için muarri¹ tarafından davet edilince öne geçmiş ancak hıçkırıklara boğulup yere yıkılmıştır. Namazı şehrin kadısı kıldırmıştır.

İnsanlar tam kırk gün Mevlana'nın mezarı başında yas tutup ağlamışlardır. Bu ayrılık Mevlâna bağlılarını derinden etkilemiştir. Mavlana'nın kedisi bile bu ayrılığa dayanamayıp bir hafta içinde ruhunu teslim etmiştir. Bu kedi, Mevlâna'nın hastalandığında sahibinin ölümüne dair bazı işaretler dahi vermiştir.

Mevlana'dan Sonra Mevlevilik

Mevlâna Celâleddin-i Rûmî, hâl-i hayatında, tekke-tarikat kurmamış, teşkilat anlamında bir oluşuma gitmemiştir. Kuruluş çerçevesinde yer alan kıyafet ve törenlerin, merasimlerin ortaya çıkması gibi önemli gelişmeler hep sonraki dönemlere aittir. Özellikle Sultan Veled bir teşkilatçı olarak bu

anlamda epey mesai harcamış, babasının yoluna nefsini adanmış ve Mevlâna düşüncesini tatbikat sahasına aktarmıştır. Bu yüzden ikinci pir sayılmıştır.

Sultan Veled

Çelebi Hüsamettin’in yaklaşık 10 yıl Mevlâna yolunun temsilcisi olarak görev yapmasının ardından post-nişin olarak yerine geçen Mevlana’nın büyük oğlu Sultan Veled (öl. 1312) bu görevi deruhte ettikten sonra daha önce başlamış olduğu faaliyetlerini daha da yoğunlaştırmıştır. Babasının sağlığında, babasının tavsiyesiyle önce Şems’e sonra Şeyh Selahaddin’e ve en sonunda da Çelebi Hüsameddin’e bağlanması açısından Sultan Veled, Mevlâna yolunun bütün hususiyetlerini haiz olarak yetişmiştir. Adap, erkan ve de edebe riayet bakımından son derece dikkatlidir. Babasından sonra posta oturmamış, tam 10 yıl Hüsamettin Çelebi’ye bağlı kalarak ne derece fedakâr ve de feragatkar olduğunu göstermiştir. Bununla da yetinmemiş, Hüsamettin Çelebi’nin ardından bir yedi yıl daha Bektemüroğlu Şeyh Kerameddin’den manevi terbiye almıştır. Ancak bundan sonra postnişinliği ihraz etmiştir.

Sultan Veled, çok karışık bir dönemde, bir taraftan teşkilatlanma çalışmalarını sürdürürken bir taraftan da Anadolu’da mevcut kargaşa ve kaosa karşı bağlılarını korumak için çaba sarf etmiştir. Yaşadığı dönemde, Anadolu’daki Moğol istilası bütün dehşetiyle varlığını sürdürmektedir. Kargaşadan nasibini alan Selçuk beyleri de birbiriyle mücadele halindedirler. Kitle bu kargaşa altında inim inim inerken, kitlenin, bahusus, ihvanın sorumluluğunu üzerine almış olan Sultan Veled onların emniyetleri için ciddi çaba harcamıştır. Her şeye rağmen Moğolları idare etmenin yollarını aramış ve bulmuştur. Moğol emirler üzerinde ciddi saygınlık tesis etmenin yanında onları irşat edecek derecede bir güven telkin ve tesis etmeyi başarmıştır.

Moğol emirlerinin çoğunun soyadı “Noyan”dır. Bu Noyanlardan biri bir gün Sultan Veled’e gelip demiştir ki: Bahşılarımız dünya tanrılarının 40 adet olduğunu söylüyorlar. Bu doğru mudur? Sultan Veled, Moğol emirine anladığı dilden cevap vermiştir. Bir taraftan da ona tevhidi öğretmeye çalışmıştır. Doğrusu başarılı da olmuştur. Şöyle bir cevap vermiştir: “Sen bir emir olarak, Han’a bağlısın, Han’da Hakan’a, aslında bütün emirler, küçük büyük hepsi Hakan’a bağlıdır. Çünkü en güçlü kuvvetli olan odur. Güç kuvvet onun tekelindedir. Tıpkı bunun gibi kâinata bütün güç ve kuvvet Ulu Tanrının elindedir. Bütün peygamberler ve erenler hep ona itaat etmektedirler.”

Moğol beylerinin Sultan Veled’i ziyaret etmeleri Sultan Veled’in konumunu göstermesi bakımından önemlidir. Sultan Veled, son derece temkinli, mantıklı bir kimsedir. Ne derece başarılı bir teşkilatçı olduğu, daha önce de değinildiği üzere, babasının ardından kurduğu merkez ve bu merkez etrafında insanları toplamasından anlaşılmaktadır. Anadolu’nun muhtelif şehirlerine halifelerini tayin ederek tarikatı yaymıştır.

Sultan Veled, babasının yolundan asla ayrılmamıştır. Hal, hareket ve tavır itibariyle de babasını andırmaktadır. Onu görenler babasını görmüş gibi olduklarından, her nerede kürsüye çıksa ortalık mahşer yerine dönmüştür. Mecliste, mescitte yahut başka yerde, vaz u nasihat ettiğinde insanlar nara atıp, üst başlarını yırtmışlardır. Konya'da yağmur yağmadığı zaman hep ona müracaat edilmiştir.

Sultan Veled'in farkı teşkilatçılığındadır. Temel hedef ve misyonu babasının yolundan gitmektir. Sadece teşkilatçılık değil akademik olarak da aynı yolu izlemiştir. Babasının yoluna o kadar bağlıdır ki, tıpkı babası gibi o da bir "Divan" tertip etmiş, arkasından da "Mesnevi" yazmıştır. Gazellerinin çoğu Mevlana'nın gazellerine naziredir. O da babası gibi şairdir. Üstelik Türkçe lisanında yazmış olduğu şiirler babasının bu dilde kaleme aldıklarından çok daha fazladır.

Mesnevisine "İbtida" kelimesiyle başladığından, kitabın adı "İbtida-Name" olmuştur. Sultan Veled'in Mesnevisinde Mevlâna ve onun gönül dostları hakkında bahisler vardır. Mevlâna ve Mevlevilik tarihi için ilk ana kaynak olması hasebiyle önemlidir. Sultan Veled olayların görgü şahididir. İlk eserinde Mevlana'nın veznini tam tutturamadığından talep üzerine ikinci bir mesnevi daha yazmıştır. İkinci mesnevisine "bişnevid" ile başlamıştır. Bu mesnevi daha çok "Rebab-Name" ismiyle anılmıştır. Sebebi de ilk beytinde Mevlana'ya ait bir çalgı olan rebaptan bahsetmiş olmasıdır. "İntiha-Name" diye bir üçüncü mesnevi daha yazmıştır. İntiha-Name, hakikat yolcularına, nefse ve şeytana uymamaları yönünde öğütler içermektedir. Babasına ittibâen Sultan Veled'de rebab çalmıştır.

Sultan Veled hemen hemen her hususta babasını temsile çalışmıştır. Hayatını babasının yoluna adamıştır. Sadece babasına ittiba etmekle kalmamış dedesini de anmıştır. Atasının yolunda şaşmaz bir dikkat ve gayretle ilerleyen hayırlı evlat Sultan Veled, Mevlana'nın "Fihi Ma Fih"ini andıran bir eser daha yazmış buna da dedesinin kitabı olan "Maarif" ismini vermiştir. Sultan Veled'in Maarifi mensurdur ve tabi bu da Mevleviliğin nerdeyse kutsal dili haline gelmiş olan Farsça dilinde kaleme alınmıştır.

Sultan Veled, bütün bu çalışmalarında Mevlana'yı maharetle taklit etmiştir. Divanı, Mesnevileri ve Maarifiyle yazın alanında epey mesai harcamıştır. Mevlana'daki ustalık, coşkunluk ve de sürükleyicilik tabi ki onda yoktur. Bunu ondan beklemek de doğru değildir. Sultan Veled, üzerine düşen görevi fazlasıyla yapmıştır; çalışmış, gayret etmiş, eserler vermiş, babasını takip etmiştir. Doğrusu başarılı da olmuştur. Onun samimiyyetinden kimse şüphe etmemiştir. Ancak tabi ki o bir Mevlâna değildir. Kendi çapında bir şair midir? Bir Mevlâna uzmanı olan Gölpınarlı'nın deyişiyle, Mevlâna, "Şark-İslam edebiyatında muakkibi gelmeyen ve gelemeyen insani şiirin ilk ve son üstat mümessili" olduğuna göre Sultan Veled'den böyle bir başarı beklenmemelidir.

Sultan Veled, bir anlamda babasını yaşatmaya gayret etmiştir. Bu çaba ve gayret takdire şayandır. Sonuç hükmü şudur ki, Sultan Veled, Mevlana'nın manevi ikliminde var olmuş bir erdir. O gayretli Er yapmış olduğu içtenlikli ve de verimli çalışmalarıyla babasının yoluna hizmet etmiştir. Her şeyini ona borçludur. Hem maddi hem de manevi olarak Sultan Veled'i var eden Mevlâna'dır.

Ulu Arif Çelebi ve Divane Mehmet Çelebi

Mevlâna mirası üzerinde çalışmalar yapıp Mevlâna felsefesini ve yolunu Anadolu'da Beylikler nezdinde yerleştiren kişi Mevlana'nın torunu Ulu Arif Çelebi'dir. Ulu Arif Çelebi, Sultan Veled'in oğludur. Sultan Veled'in oğlu ve özellikle Mevlana'nın torunu olması hasebiyle herkesin üzerine titrediği bir çocukluk dönemi yaşamıştır. Yetişme sürecinde Mevlâna bizatîhi torunu ile yakından ilgilenmiş ve onu tabiri caizse şımartmıştır. El üstünde tutulan torun babasının ölümü üzerine tabîi olarak teşkilatın temsilciliğini üstlenmiştir. Ondan önce babası Anadolu'nun muhtelif şehirlerine halifeler tayin edip göndermişti. Ulu Arif Çelebi ise bu şehirleri defalarca dolaşmıştır. Çok sık bir şekilde tekkeleri ziyaret edip, yerli beylerle görüşmüş ve gittiği yerin tekkesinde günlerce kalarak, sema meclisleri tertip etmiştir. Ömrü seyahatte geçmiştir. Seyahat ettiği yerlerden biri de Menteşe'dir. Menteşe'ye geldiğinde Menteşeoğlu Mesut Bey'le görüşmüş ve her yerde olduğu gibi burada da sema meclisi kurdurmuştur.

Çelebi, gözü pek ve oldukça atılgandır. Ateşin bir karaktere sahip torun ne babasına benzemiştir ne de dedesine. Şems gibi celallidir. Ateşin karakteri ve atasından, dedesinden tevarüs ettiği manevi gücüyle Anadolu beyleri üzerinde ciddi nüfuz tesis etmiştir. Mevleviliğe gönül vermiş Anadolu beyleriyle de Moğol emirleriyle de iyi geçinmiştir. Moğollara yaklaşmasından dolayı gelen eleştirilere de asla kulak asmamıştır.

Ulu Arif Çelebi, babasından kalan bir âdet olarak her şehre halife tayin etmiştir. Tokat'a tayin etmiş olduğu halife Arife-i Hoş Lika adında bir kadındır.

Divane Mehmet Çelebi (öl. 1444)'ye gelince, Divane Mehmet Çelebi, Mevlevilikte çelebiler dönemin en meşhur ismidir. Mevlâna soyundandır ve yıllarca Afyon Karahisar'da Mevlevi şeyhliği yapmıştır. Ölümüne kadar bu vazifeyi sürdürmüştür. Muğla Mevlevihanesi şeyhi Şâhidî Onun halifelerindendir. Divane Mehmet Çelebi Muğla Mevlevi-hanesi Şeyhi Şahidi'nin adeta varlık sebebidir.

Ulu Arif Çelebi, Mevlevilikte pek taşkın bir şahsiyet olarak bilinirken, Divane Mehmet, isminden de anlaşılacağı üzere ondan da taşkındır. Gençlik yıllarında göğsü açık bir tennûreyle kalenderî abası giyerek dolaşan Divane, rind ve kalendermeşrep bir Mevlevîdir. Ulu Ârif Çelebi'den sonra Mevleviliği en çok yayan kişidir. Halep, Burdur, Eğridir, Sandıklı, Mısır, Cezayir, Midilli ve muhtemelen Lazkiye mevlevîhâneleri onun gayretiyle açılmıştır. Anadolu'da ve Anadolu dışında

birçok merkezde önemli kişilere hilafet vermiştir. Ulu Arif, Mevleviliği, Konya’dan alıp Anadolu’ya yaymıştı. Divane Mehmet, daha da ileriye götürmüştür. Bu iki taşkın Çelebi arasında gerek karakter gerekse hatt-ı hareket bakımından benzerlikler vardır. Her iki şahsiyet de Mevleviliği, Batınilige yaklaştırmışlardır. Ulu Arif Çelebi’yle başlayan Batıni temayül, Gölpınarlı’nın tespitine göre, Divane Mehmet Çelebi’yle, son haddine varmıştır. Mevlevilik giderek Bektaşılık, Hurufilik ve Kalenderlik gibi Batıni karakterdeki oluşumlara yaklaşmış hatta onlara benzemiştir.

Divane Mehmet Çelebi, Hacı Bektaş’ı ziyarete gitmiş, Irak ve Horasan’da 40 Mevlevi dervişi ve 40 Bektaşî abdalıyla seyahatler yapmıştır. Irak’ta Necef, Kerbelâ, Bağdat ve Sâmerrâ’da Ehl-i beyt imamlarını ziyaret etmiş ve sekizinci İmam Ali er-Rızâ’yla görüşmek üzere Meşhed’e gitmiştir. İran Kalenderileri kendisine büyük saygı göstermişlerdir.

Muğlalı İbrahim Şahidi Dede

İbrahim Şahidi Dede (öl. 1550), Türk coğrafyasında yaşamış olmasına rağmen eserlerinin bir kısmını Farsça yazmıştır. Mesnevi’nin Farsça olmasının bu tür eserler için ilham kaynağı olduğu bilinen bir gerçektir. Bu yüzden Mevlevilik sahasında yazılan kaynak eserler neredeyse tümüyle Farsça kaleme alınmışlardır. Mevlâna, Fars edebiyatının en büyük şairlerindendir. Etkisi çok büyük olmuştur. Ondan sonra şiire yönelen bağluları onun lisanını kullanma gereği hissetmişlerdir. Mevlana’nın tesiriyle Farsça adeta Mevlevilerin kutsal dili haline gelmiştir.

Muğla Mevlevi-hanesi Şeyhi İbrahim Şahidi, Divane Mehmet Çelebi’nin halifelerindendir. Şeyhiyle Kütahya’da buluşmuştur.

Halveti olduğu tahmin olunan Muğlalı Şeyh Seyyid Kemal ölünce yerine Fatih Sultan Mehmet tarafından Şahidi’nin babası Hüdayi (öl. 1480) atanmıştır. Hüdayi, alim bir zattır. Öldüğü zaman oğlu Şahidi 10 yaşlarındadır.

Babasının ardından, babasının yolunu takip ederek İstanbul’a giden Şahidi burada medrese tahsili yapmıştır. Fatih Medresesine softa olmuştur. Fakat hiçbir zaman, softalığı benimseyememiştir. Şahidi’nin medrese talebeliğini bir türlü benimseyememesinin sebebi hocaların kibridir. Medresede aradığını bulamayınca dervişliğe merak sarmıştır. Sürekli rüyasında Seyyid Kemal’i görmektedir. Bu yüzden dönüp dolaşıp tekrar memleketine geri gelmiştir. Sürekli bir arayış içerisinde olması en sonun da onu “Vefailige” kadar götürmüştür. Ancak burada da sabit kalamamış Mevleviliğe intisap etmiştir. Mevlevilikte de aradığını bulamamıştır. Nihayet Kütahya’da Divani Mehmet Çelebiyle karşılaşmış ve onda karar kılmıştır. Onun yanından hiç ayrılmamıştır. Şeyhi ölünce de memleketine geri dönmüştür. Tahmin edildiğine göre Seyyid Kemal zaviyesini Mevlevihane’ye döndürüp oraya şeyh olmuştur. Her yıl şeyhinin kabrini ziyaret etmeyi bir itiyat haline getiren Şahidi son gidişinde de vefat edip şeyhinin türbesinin yanına gömülmüştür. Muğla Menteşe’de bulunan Şahidi Camii

aslında Seyyid Kemal dergâhıdır. Şahidi’nin şeyh olduğu bu dergâha onun ardından oğlu Şuhudi, postnişinlik etmiş ve bu görevi tam 43 yıl sürdürmüştür.

Mevlana’dan sonra, Ulu Arif Çelebi’yle başlayan bazı Mevlevilerde kendisini gösteren Batınıleşme-Şiileşme temayülleri Şahidi’de de görülmüştür. Ancak şahidi Rafızilerin seçkin sahabiler aleyhindeki tutumlarından rahatsızdır. Dört halifeye düşmanlık edenler hakkında ağır konuşmuştur:

“Ravafız der azâbend hemçü küffâr
Be ashab-ı güzîn dâred inkâr
Çi melunest on ez kelb kemter
Ki hest-ü düşmân-ı Sıddık-i Ekber”

Başka bir beytinde de aynı konu hakkında şöyle söylemiştir:

“Men cümle-i Evlada vü Eshaba muhibbem
Ursun başını Haricî vü Rafizî taşa” (Çıpan, 2014, s. 48).

Şahidi’nin kaydına göre Anadolu’da Alevi köyleri gibi Mevlevi köyleri vardır. Bazı merkezler sufilerle doludur. Bunlardan biri de Muğla’dır. Ancak 16 yüzyıldan sonra Mevlevilik köyden kopmuştur. Köyden kasabaya, kasabadan şehre çekilmeye başlamıştır. Ardından da kendi içine kapanarak yüksek zümreye mal olmuştur.

Samimi bir Mevlevi olan Şahidi, Muğla Mevlevihane’sinde yıllarca postnişinlik etmiştir. Mevlevilikle ilgili önemli eserlere imza atmıştır. Mevleviliği yaymak için büyük çaba harcamıştır. Şahidi’ye göre bütün tarikatların en üstünü Mevleviliktir. Bu yolun lideri ve en büyük yol göstericisi de Mevlana’dır:

“Ey dil isterisen eğer kâmil ola noksanın
Secdegah it eşiğin Hazreti Mevlana’nın”

İranlı bir alim ve şair olan Molla Cami (öl. 1492)’den ilham alarak Mevlâna hakkında beyitler söylemiştir. Molla Cami’nin bu anlamda çok meşhur olan “Men çi guyem vasfı an ali cenab / nist Peyğamber veli dâred kitap” şeklindeki beytine nazire yaparak şunu söylemiştir:

“Men çi guyem vasfı an şahı azim
O Süleyman menem mur u leim”

Şahidi’nin başka şiirleri de vardır. Bir şiirinde hem mensubiyetini hem de memleketini tevazu makamında şu şekilde dile getirmiştir:

“Gedâyem Şâhidî-yi Mevlevîyem
Diyar-ı Menteşâ’da Muğlevîyem”

Osmanlı’da Mevlevilik

İslam âleminde kurulan ilk tarikatlardan olan Mevleviliğin Anadolu’da mayalanması ve onun da Anadolu’yu mayalaması, Osmanlı öncesine Selçuklu dönemine rastlamıştır. Mevlevilik, Osmanlıyla

birlikte daha da gelişmiş ve büyümüştür. Köylere kadar yayılmıştır. Osmanlı padişahlarının çoğu Mevlevî’dir. Osmanlı padişahlarından Sultan Mahmud-u Sâî tarafından yeniçeriliğin ortadan kaldırılıp Bektaşiliğin yasaklaması neticesinde iki tarikat öne çıkmıştır. Bunlar Nakşibendilik ve Mevlevilik. Nakşibendilik, Bektaşilikten boşalan yeri doldurması açısından ön plana çıkmıştır. Bektaşî tekkeleri Nakşibendi şeyhlerine terk edilmiştir. Mevlevilik ise Devletin giderek daha da önemseydiği bir tarikat olmuştur. Zaman içerisinde Mevleviliğin saygınlığı daha da artmıştır. Devletin iki gözde tarikatı olarak Mevlevilik ve Nakşibendilik, biri esma diğeri sema tarikatı olmasına rağmen birbiri ile kaynaşmışlardır. Nakşibendi şeyhleri mesnevi-han olmuşlar, Mesnevi okumuş ve okutmuşlardır. Mevlevî önderleri zaman zaman Osmanlı yönetiminde etkin olmuşlardır. Yenikapı şeyhi Osman Selahaddin Dede, Şehzade Abdülhamit Efendi’nin saltanata getirilmesi ve kendisi ile yapılan mahrem görüşmelerde bulunacak kadar devlet kademesinde saygın bir konuma yükselmiştir. Bu görüşmeler neticesinde Şehzade’den “Kanuni Esası”yı ilan edeceğine dair söz alınmış ve Şehzade Abdülhamit saltanat tahtına oturtulmuştur. Osman Selahaddin Dede, Padişah Sarayı’nda “Mesnevi” okumuştur. Ancak ilerleyen dönemde İstibdat rejimi her oluşumdan şüphe ettiği ve her oluşumu murakabe altına almayı itiyat edindiğinden Mevleviler üzerinde de baskı kurulmuştur. Nihayet hürriyetin ilanı ile Mevleviler rahat nefes almışlardır. Hürriyetin ilanıyla birlikte koyu bir Mevlevî olan veliaht Mehmet Reşat, padişah olmuştur. Bu durum Mevleviler açısından her zaman kutlu bir hadise olarak anılmıştır.

Abdülhalim Çelebi, daha önce de 31 Mart hadisesi münasebetiyle İstanbul’a yürüyen hareket ordusuna destek telgrafı çekmiştir. Abdülhamit’in istibdadı iade etmek istediğini belirterek tahtan indirilmesi gerektiğini ifade etmiştir: “...Binaenaleyh kendisine tevdi edilmiş olan Peygamber-i Zî-Şanımanın seyfîni taşımağa layık değildir. Herhalde bu seyf-i madeletin andan nez’ edilip layık ellere tevdi edilmesini teklif ederiz.”

İstiklal Savaşı’nda Mevleviler, Kuvayı Millîyeyi desteklemişlerdir. Daha sonraki yıllarda Abdülhalim Çelebi, Konya mebusu olmuştur. Ancak Osmanlı yıkılınca, kurumsal anlamda Osmanlıyla birlikte var olmuş olan Mevlevilik de kıyafetiyle, töreniyle, dergahıyla tarihe karışmıştır. Bu durum Mevleviliği tümüyle ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir. Felsefe olarak Mevlevilik ayaktadır. Ayakta olmaya devam etmektedir. Hareketin başlatıcısı, baş tacı, Mevlâna Celalettin, duygu ve düşüncesiyle, şiiriyle bir zevk, bir neşe, bir felsefe olarak halen hayatiyetini sürdürmektedir. İnsanlık davası gütmeye, insani görüşü savunmaya devam etmektedir. Bu anlamda Mevlevilik tarihe mal olsa da Mevlâna yaşamaktadır.

Sonuç

Mevlevilik, Mevlana’dan sonra teşkilatlanmış ve yayılmış olsa da oluşumun temel direği, omurgası, gövdesi, beyni, hülâsa her şeyi Mevlana’dır. Bir mutasavvıf düşünür olarak Mevlâna üstün vasıflara sahip, düşünce derinliğine haiz, sezgisel güçleri olan velut bir şairdir. Güçlü hafızası ile sanatsal kabiliyetlerini bir araya getirerek Mesneviyi inşa etmiş, halkı etkilemiş ve bütün dünyayı kendisine hayran bırakmıştır. O sadece bir tasavvuf ehli yahut şair değil, o bütün bunların ötesinde, son derece yüksek bir etki gücüne malik, düşünce derinliğine sahip bir mutasavvıftır. Hâl ehlidir. Sezgiyi esas almıştır. Akılcılarla mücadele etmiştir. Tasavvufun yaklaşımı akılcı filozoflardan farklıdır. Tasavvuf şeriata ve nassa dayanan bir seziciliktir (Kuşeyri, 1981, s. 24). Tasavvuf ve onun tatbik alanı olan tarikatta aslanan müridin kemâlâtıdır. Kemâlât için yol alma olayına *seyr-i sülûk* denilmiştir. Seyr-i sülûk bazı tarikatta sema bazısında Esmâ yoluyladır. Seyr-i sülûk döne döne Tanrı’ya ulaşmaktır. Tanrı’ya gidiş yolları çoktur, muhtelifdir ve yol hattı değil devrîdir. Bu vadiye hep döne döne yol alınmıştır. Bazı müntesip, zikirle, bazıları müzikle dönmüştür. Sema tarikatında müridi peşine takıp sürükleyen müzikalite, ahenk ve armonidir. Sema ayininde bir denge ve sükûnet vardır.

Mevlevilik, Tanrıya giden yollardan sema yolunu tercih etmiştir. Bu yola giren sâlik aynı zamanda aşk ve cezbe vadisine dahil olmuş demektir. Aşkî mayalayan ise müzik ve rakstur. İşin içine müzik ve raks gibi netameli konular girince halkın ve ulemanın dikkati nazarları celp olunmuş olduğundan bu alanda tartışmalar da hemen hemen hiç eksik olmamıştır. Sâlik ise bu tür tartışmalara asla aldırış etmemiştir. Zira o aşka, cezbeye tutulmuştur. Zaten Mevlevilikte kınayanın kınamasına aldırış etmemek esastır. İşte bu da Tarikatın melametidir.⁶ Önemli olan şekil değil, manadır. Mevlana’da Müslümanlık, şeklin değil, mananın Müslümanlığıdır. Sâlik zarafeti, edebi, sükuneti ve insani görüş ve yaklaşımı, sevgiyi esas alan bir erdir.

Mevlâna öğretisinde müridin ve müntesibin kemâlât yolunda ilerlemesinin zemini bir noktada Mesnevi ile sağlanmış. İhvana yol gösteren, ona rehberlik eden ana unsur söz konusu bu manzumedir. Bu bakımdan “Mesnevi Okumaları” uygulamasıyla başından itibaren bir eğitim modellemesi oluşturulmuş ve bu modelle bütün bağlilar, ihvan terbiye okulundan geçirilmişlerdir. Tasavvufta şart-ı azam ve sebebi akdem huyun değişmesidir. Huyu değiştiren ve insanı geliştiren eğitimidir, sanattır. Mevlâna yolu, aynı zamanda bir sanat, edebiyat ve eğitim-öğretim yoludur. Mevlâna en büyük sanatkardır. O büyük insan sanatıyla halkı yoğurmuştur ve yoğurmaya devam etmektedir. Hedefi nefsi tezkiye, ruhu ve bedeni terbiyedir.

⁶ Melamet zamanla fütüvvetle kaynaşmıştır. Mevleviler her zaman Melamilerle bağdaşmışlardır. (Gölpınarlı, 1992, s. 25). Yaşar Nuri Öztürk’e göre melamet, bütün tarikatlarda müşterek meşreptir (1985, s. 103). Yine aynı yazara göre Melamet’in piri sahabeden aşık Abdullah’tır (1985, s. 491).

Kaynaklar

- Abdülkerim Kuşeyrî. (1981). *Kuşeyrî risâlesi*. haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları.
- Azamat, N. (1994). Divane Mehmet Çelebi. İçinde *İslam Ansiklopedisi* (Cilt 9, ss. 435-437). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çıpan, M. (2014). *Muğlalı Şahidi Dede (hayatı, şahsiyeti, eserleri)*, İlim Yayma Cemiyeti Muğla Şubesi.
- Gölpınarlı, A. (1953). *Mevlana'dan sonra mevlevilik*. İnkılap Kitapevi.
- Gölpınarlı, A. (1992). *Melamilik ve melamiler*. Elif Kitapevi.
- Gölpınarlı, A. (1999). *Mevlânâ Celâleddîn: hayatı, eserleri, felsefesi*. İnkılap Kitabevi.
- İhtifalci, M. Z. (2005). *Yenikapı Mevlevihanesi*. Ataç Yayınları.
- Konuk, A. A. (2004). *Mesnevi-i Şerif şerhi I-XIII*. Cilt 1, haz. Selçuk Eraydın-Mustafa Tahralı vd., Gelenek Yayınları.
- Köprülü, M. F. (1991). *Türk edebiyatında ilk mutasavvıflar*. Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Öztürk, Y. N. (1985). *Kur'an ve sünnete göre tasavvuf*. Yeni Boyut.
- Sultan Veled. (1976). *İbtida-name*. Güven Matbaası.